

Grans intèrprets del cinema europeu: Sophia Loren, caràcter napolità

Júlia Pons

Sophia Loren (Sofia Scicolone, Roma 1934), una de les actrius italianes més populars, es va erigir com un dels sex-symbols de la dècada dels seixanta, juntament amb Marilyn Monroe, Brigitte Bardot o Jane Fonda. Aquesta napolitana de mirada felina, pell bruna i corbes vertiginoses, va encarnar com poques altres actrius europees el prototip de dona mediterrània. Sensual, vehement, amb un rostre de bellesa angulosa i una estatura elevada que al principi no encaixaven en els estereotips dels cinquanta, el seu físic exuberant li va representar un avantatge alhora que un handicap, però va saber sortejar amb èxit l'encasellament de bellesa frívola adequada només per comèdies menors o melodrames romàntics: dotada de la versatilitat interpretativa adient tant per a excel·lents comèdies "napolitanes" com per drames de caire neorealista, va demostrar tot el seu potencial dramàtic en algunes produccions prou significatives en la seva filmografia, com *Dos mujeres* (Vittorio De Sica, 1960) o *Una jornada particular* (Ettore Scola, 1977).

La seva unió sentimental amb el productor Carlo Ponti, que la va refinar i va encaminar la seva carrera, l'ambició i impuls que hi va projectar la seva mare, la seva *manager* en els seus primers anys, quan era una al·loteta tímida que voltava per Cinecittà, i molt especialment la trobada amb el gran actor i director Vittorio De Sica i el treball conjunt amb Marcello Mastroianni -amb qui va formar un dels "matrimonis" artístics més entranyables i rendibles del cinema europeu- varen ser talismans per a la seva carrera cinematogràfica.

L'Acadèmia de Hollywood, que ja la va guardonar amb un Oscar a la Millor Actriu el 1961 per *Dos Mujeres*, li va atorgar un Oscar honorífic per a la seva trajectòria el 1991.

El 1994, Robert Altman va incorporar Sophia Loren i Marcello Mastroianni a la comèdia coral *Prêt-à-porter*, homenatjant la cèlebre parella en una recreació d'una escena de seducció.

Encara en actiu als seus esplèndids 73 anys, amb una vuitantena de films al llarg de cinquanta anys de carrera, es troba actualment immersa en la preparació d'un film amb Penélope Cruz i Javier Bardem.

Els orígens: Cinecittà en el naixement de Sofia

Sophia Loren es troba unida de manera indissoluble al cinema des del seu naixement: la seva mare, Romilda Villani, una bella joveneta napolitana, havia guanyat als 16 anys un concurs de la Metro Goldwyn Mayer a la recerca de "La Greta Garbo italiana", que incloïa un bitllet d'anada a Hollywood i proves cinematogràfiques, però la família, recelosa, no li va permetre viatjar, aprofitant la seva minoria d'edat. Dotada de bellesa i talent musical, va fugir i va unir-se a la massa de joves que aspiraven a fer-se un lloc a

Cinecittà, els enlluernadors estudis que Mussolini va bastir a Roma com una rèplica de Hollywood. De la seva ingenuïtat i unió amb un presumpte productor cinematogràfic, va néixer a Roma, el 1934, en una maternitat per a mares fadrines, la petita Sofia Scicolone. L'existència precària que portaven va posar en perill la salut de la petita, i Romilda va tornar ràpidament al seu Pozzuoli natal, desafiant la vergonya, cercant desesperadament salvar la vida de la seva nadona. Sofia va renèixer literalment gràcies a la llet de "la millor dida de la Campania", Zaranella, i es va criar amb la seva família materna, els Villani, a Pozzuoli, un poblet pesquer vora la mar a 25 quilòmetres de Nàpols i punt neuràlgic durant la Segona Guerra Mundial, bombardejat sense pietat a causa de la seva fàbrica de municions i la seva situació estratègica.

Repassar la seva biografia (*Sofia. Vivir, amar*, publicada el 1979) és endinsar-se en la història i l'ambient sociocultural de la Itàlia de la guerra i la postguerra, que la varen marcar profundament: a Pozzuoli, la petita Sofia va créixer enmig de la pobresa i la calidesa familiar, i va viure la guerra amb tota la seva cruïda, des de l'arribada dels aleshores aliats nazis el 1940 fins al desembarcament de les tropes americanes. La fam, els constants bombardejos, l'evacuació cap a Nàpols (amb anècdotes dignes de la millor tragicomèdia, com els dos oncles de Sofia amagant-se del recluta-

Sophia Loren aquesta napolitana de mirada felina, pell bruna i corbes vertiginoses, va encarnar com poques altres actrius europees el prototip de dona mediterrània

ment nazi en el tren sota els hàbits de dues monges compassives), els atacs aeris (Nàpols va ser la ciutat més bombardejada d'Itàlia...) Sofia va ser testimoni de totes les misèries, materials i morals, que porta una guerra (anys més tard tendria l'oportunitat d'emprar totes aquestes vivències en una interpretació més que convincent a *Dos mujeres*, de De Sica, que li va representar un Oscar a la Millor Actriu); l'arribada dels soldats americans, que anaven a la improvisada taverna dels Villani a beure i ballar a ritme de *swing* i *jazz*, va coincidir amb la del les pel·lícules de Hollywood que es projectaven al cinema local i la fascinació de la petita Lella (el nom napolità de Sofia) pels seus intèrprets: Fred Astaire i Ginger Rogers, Cary Grant, Rita Hayworth, Gene Kelly, Tyrone Power...

Primers intents al cinema: de nou a Roma

Als catorze anys, l'esquàlida i lletjona Lella es va convertir en una bella adolescent de figura exuberant. La seva mare va decidir portar-la a un concurs de bellesa a Nàpols en el qual quedà finalista; el premi incloïa diners i un passatge a Roma. Després d'aquest èxit, la mare la va inscriure en una escola d'art dramàtic napolitana, amb un mètode interpretatiu basat en una gestualitat propera al cinema mut. I novament, Cinecittà va fer sentir el seu poder d'atracció: el professor els animà a presentar-se al càsting per fer de figurant de la superproducció americana *Quo Vadis?* (Mervin LeRoy, 1951).

Sofia i la seva mare varen partir cap a Roma. Aquí té lloc una famosa anècdota, amb Sofia responnent "yes" a totes les preguntes, fins que es varen adonar que no sabia anglès i llavors va respondre a LeRoy i al seu equip: "No sé parlar anglès, però sí que sé una cosa que vostès no saben: què és no poder menjar

Loren, Chaplin i Brando

cada dia." Caràcter napolità. Li varen atorgar un petit paper entre milers d'extres.

Després d'aquest petit èxit, es va guanyar la vida un temps com a model per als *fumetti*, versió italiana de les populars fotonovel·les, sota el nom de Sofia Lazzaro. El cinema encara se li resistia ("Sense el *fumetti* no m'hauria quedat a Roma (...). Em donaven habitualment el paper de noia malvada, que solia ser gitana o àrab.") Aquest mateix any, un atzar favorable va posar un altre concurs de bellesa, el de *miss Itàlia*, al seu camí; un dels membres del jurat era el productor cinematogràfic Carlo Ponti -que havia llançat la carrera d'Alida Valli, Gina Lollobrigida, i moltes altres- i s'hi va fixar, amb ella. El va impressionar "la seva personalitat més que la seva bellesa". Era l'inici d'una favorable relació artística i sentimental.

Impulsada per la seva ambiciosa mare, Sofia es passeja per tots els càstings, i obté petits papers en una desena de produccions menors al llarg de dos anys. El 1952 li arriba el primer paper protagonista: *África bajo el mar* (Givanni Rocardi), i el 1953, el film-òpera sobre *Aída* de Verdi, on doblava la veu de Renata Tebaldi en un paper pensat per a Gina Lollobrigida. Aquest darrer li va donar notorietat internacional, i Ponti li va oferir un contracte en exclusiva. Li atorguen petits papers en produccions diverses: pèplums (*Noches de Cleopatra*, Mario Mattori, 1953), musicals (*Carrusel napolitano*, Ettore Giannini, 1954), ja sota el nom de Sophia Loren.

De Sica i Mastroianni

El 1954, coincideix per primera vegada a la gran pantalla, en un episodi de *Nuestros Tiempos* (Alessandro Blasetti) amb el gran actor i director Vittorio De Sica. El mateix any, De Sica la fa protagonista d'un episodi de la seva comèdia, *El oro de Nápoles*, en què hi participen estrelles del moment com Silvana Mangano. La Loren interpreta una dona anomenada precisament Sofia, explosiva i terrenal, voluble, un tipus de dona que coneix bé. Un any després, torna

a dirigir-la a *La ladrona, su padre y el taxista*, amb la participació d'un actor poc conegut fins aleshores al cinema: Marcello Mastroianni.

De Sica i Mastroianni són napolitans com ella: això els dona una complicitat especial que es nota a la pantalla i és l'inici d'una gran amistat i una col·laboració artística d'èxit. Comença així una primera etapa interessant en la carrera de la Loren, dins l'anomenada "comèdia napolitana", sainets lleugers, de to popular, ambientats en comunitats humils, amb un particular humor i sentit del detall: a *Nuestros Tiempos, El oro de Nápoles* i *La ladrona*, els segueixen el 1955 *El signo de Venus* (Dino Risi), amb De Sica; *La bella campesina* (Mario Camerini), amb De Sica i Mastroianni; *Pan, amor y...* (Dino Risi) i *La fortuna de ser mujer* (Alessandro Blasetti, 1956), amb Marcello Mastroianni. Eren papers en què Sophia encaixava de meravella, encarnant una dona com ella, de físic voluptuós, movent-se coquetament en caminar, de rialla franca, parlar dialectal; a De Sica li agradava escoltar parlar a Sophia, ja que ell, deia, havia "perdut l'accent".

Sophia escriví sobre De Sica: "Es va convertir en una força dins la meua vida. M'agradava, l'estimava, l'admirava, el nostre "amor" havia de durar vint anys, i fariem a fer catorze pel·lícules junts, el nostre mètode va ser sempre el de la primera: De Sica dret, rere la càmera, directament dins el meu camp visual, mostrant-me amb la seva expressió, els seus gestos, amb tota la seva persona, el que volia que fes; rarament parlàvem. Era un actor fantàstic, entenia els meus entrebancs i sabia fer-me anar més enllà de mi mateixa, cap a aigües de drama o comèdia en què el risc d'exagerar, de parodiar, és gran. Un do sobre un do sostingut. Aquest va ser el regal que De Sica em va fer, el seu talent més profund." I en relació a De Sica, Mastroianni i ella, després de rodar *La ladrona*...: "La relació entre nosaltres es va formar de seguida. Els tres procedíem de la zona napolitana- Marcello havia nascut a pocs quilòmetres del lloc d'origen De Sica- i compartíem un "cercle de conspiradors" reservat als napolitans. Compartíem un sentit de l'humor, un ritme, una filosofia vital, un cert cinisme que s'amagava rere les nostres línies de diàleg (...) Fèiem les nostres escenes amb una desimboltura i un foc que jo no ha-

Dos mujeres

Sophia descriu l'experiència a les seves memòries i el meravellós record que Chaplin li va deixar, la complicitat amb el gran actor-director, les converses que varen tenir, la seva manera de dirigir que li recordava l'estil demostratiu de De Sica.

via experimentat abans. Més lliures, més propers a la vida. De Sica va crear un estil que Marcello i jo vàrem recollir, i junts actuàvem amb una subtileza i una eloquència que fixarien el to per a les moltes pel·lícules que havíem de rodar plegats."

Després d'assolir èxit a Itàlia, Ponti l'embarca en una producció americana, *Orgullo y pasión* (Stanley Kramer, 1957), drama histórico-romàntic rodat a Espanya amb Cary Grant i Frank Sinatra. La química entre Cary i Sophia va ser tan bona dins com fora del plató, i Grant li va proposar el matrimoni. Però només es casarien a la pantalla, a *Houseboat* (Melville Shavelson, 1958). A Anglaterra, roda amb Carol Reed i William Holden *La llave* (1958). Durant la segona meitat dels cinquanta prova sort a Hollywood, rodant exclusivament allà una sèrie de films més aviat poc rellevants, en què la qualitat de la narració no sol estar a l'alçada del repartiment: *El chico del delfin* (Jean Negulsko, 1957), *Deseo bajo los olmos* (Delbert Mann, 1958), *Esa clase de amor* (Sidney Lumet, 1959), *La millonaria* (Anthony Asquith, 1960), sovint amb famosos galans de l'època: Paul Newman, John Wayne, Cary Grant, Clark Gable, Gregory Peck, Richard Burton, i també amb David Niven, Peter Sellers, Charlton Heston... Esplèndida en la comèdia costumista i el drama, Sophia Loren va conrear emperò tot tipus de gèneres: el melodrama, el gènere d'aventures, la intriga, el musical. El 1967 va rebre una trucada de Chaplin, que la volia, després d'haver-la vista a *Ayer, hoy y mañana* (Vittorio De Sica, 1963) per protagonitzar *La condesa de Hong Kong*, comèdia romàntica que seria la seva darrera pel·lícula, escrita inicialment per a Paulette Goddard vint anys enrere. Chaplin va actualitzar el guió i va convocar els intèrprets. La pel·lícula no va ser l'èxit que hauria pogut esdevenir. A diferència de la Loren, Brandon no era un actor dotat per a la comèdia, i la química entre ells no va funcionar, a més dels malentesos amb Chaplin. Sophia descriu l'experiència a les seves memòries i el meravellós record que Chaplin li va deixar, la complicitat amb el gran actor-director, les converses que varen tenir, la seva manera de dirigir que li recordava l'estil demostratiu de De Sica.

El problema a Hollywood era l'encasellament que patien (i pateixen encara) els actors llatins. La Loren no va ser l'excepció. De Hollywood va valorar-ne l'experiència adquirida i la tècnica, però l'estil de vida no l'atreia, i sabia que si volia reflotar la seva carrera havia de tornar a Europa.

Retorn a Itàlia

De Sica havia viscut amb desaprovació la partida de Sophia; en acabar el períple americà de la Loren i tornar a Itàlia per rodar en papers i films de qualitat que li corresponien, li esperava una agradable sorpresa: dirigida per ell, rodaria *Dos Mujeres* (*La ciociara*, 1960),

drama de caire neorealista en blanc i negre basat en una novel·la d'Alberto Moravia. Una interpretació en el seu idioma, en un film de temàtica universal però netament italià, la va fer aconseguir l'anhelat Oscar de Hollywood a la Millor Actriu, desbancant estrelles americanes de renom: Audrey Hepburn, Natalie Wood, Geraldine Page, Pipper Laurie. Era la segona actriu estrangera, després de la gran Anna Magnani, que obtenia amb el guardó de l'Acadèmia. Va guanyar també el Premi a la Millor Actriu del Festival de Cannes.

A *Dos mujeres*, en el paper de Cesira, la mare romana que tracta de fugir de la guerra amb la seva filla adolescent, va trobar el gran paper dramàtic que havia desitjat tant de temps. De Sica havia pensat inicialment en Anna Magnani per a Cesira, però aquesta va refusar el paper, amb gran desconcert de De Sica. Així que finalment Sophia, que havia de fer de filla, va passar a interpretar la mare. La Loren va tornar a rememorar els temps de guerra que havia viscut en la seva infantesa i preadolescència, els records que tenia de la seva mare, i va fer una interpretació colpidora.

Mastroianni i Loren, parella artística inoblidable, rodarien durant els anys seixanta a les ordres de De Sica, èxits notables com *Ayer, hoy y mañana* (1963), comèdia romàntica composta per tres episodis diferents que transcorren a Nàpols, Roma i Milà, guanyadora d'un Oscar a la Millor Pel·lícula Estrangera; *Matrimonio a la italiana* (1967), comèdia sentimental amb tocs dramàtics nominada a dos Oscar, i *Los girasoles* (1970), drama romàntic rodat a Rússia, amb banda sonora de Heryn Mancini. Més endavant, quan la Loren va començar a espaiar les aparicions cinematogràfiques, dirigits per Ettore Scola, varen protagonitzar magníficament *Una jornada particular* (1977).

Sophia i Marcello. Una jornada particular

D'entre els papers destacats de Sophia Loren, el de la mestressa de casa Antonietta en aquest film és un dels més aconseguits i memorables, potser no tan escruixidor com el de Cesira, però igualment intens i commovedor.

La narració s'ambienta en la Itàlia sota el feixisme de Benito Mussolini, concretament en el dia de la visita de Hitler a Mussolini a Roma, el maig de 1938. Un dia de primavera tenyit del patriotisme més ranci i fanàtic, exposat en les impactants imatges documentals en blanc i negre de l'inici, on veiem les masses de ciutadans enfervorits, les esvàstiques; la societat de la Itàlia feixista queda brillantment retratada en les escenes del principi, amb la família i la resta d'habitants de l'edifici preparant-se per la desfilada. En contrast, queda l'edifici alt, buit, on ha quedat sola Antonietta, mestressa de casa i mare d'una guarda de nins que el marit, un feixista fanàtic i autoritari, s'emporta a la desfilada. També ha quedat sol Gabriele, un veïnà dissident polític i homosexual que viu les darreres hores a Roma abans de ser detingut i deportat pels *carabinieri*. Amb el teló de fons sonor de la ràdio que emet incansablement la parada militar, Antonietta i

La chica del río

Gabriele es trobaran per atzar i passaran unes hores plegats, un alè en la rutina de les seves vides, en les quals arriben a una gran intimitat, poc a poc, descobrint punts en comú. Antonietta representa el paper subordinat que el règim feixista va imposar a la dona italiana, relegada a la casa i els fills, limitada. Gabriele és un home sensible, culte, melancòlic, oposat al seu marit. L'escolta. Li regala un llibre, *Els Tres mosqueters*. Antonietta confessa que se sent frustrada, enganada pel seu marit, que la ignora i no la valora; hi notam una dona també sensible i tendra i més receptiva a una realitat diferent del que la seva aparença denota. Sophia Loren va recollir part dels records de la seva àvia materna per interpretar aquest paper.

La narració transcendeix la realitat política i social concretant-se en la relació entre els dos personatges principals i alhora ampliant-se cap a la temàtica universal predilecta del director, la de l'amistat i la complexitat de les relacions humanes. Les escenes dramàtiques enllacen amb altres quasi còmiques, d'una alegria tenyida de melangia. Les interpretacions de Loren i Mastroianni són excel·lents, fent versemblant una intensa i breu història d'amor entre dos desconeguts d'origen i condició social molt diferent. Arribaran, fins i tot, a una breu relació sexual, en una escena de gran tendresa i erotisme. Serà potser un únic instant breu de felicitat en dues vides abocades a la monotonia i la incertesa en uns temps difícils. L'escena nocturna, quan Antonietta llegeix vora els geranis vermells del balcó, ja de nit, en un inusual moment d'intimitat per ella sola, i observa el pis de Gabriele, és plena de delicadesa, en l'aire hi ha una tensió quieta, palpitant. La història s'obre i tanca visualment de manera circular.

Formalment la pel·lícula destaca per la peculiar integració del col·lectiu i l'individual, l'abordatge d'una història particular en un moment de gran transcendència històrica.

En l'estrena, el film presentava un tractament original del color, modulant el relleu cromàtic de les diferents escenes, que s'ha perdut en l'actualitat.

Marcello Mastroianni va ser nominat a l'Oscar al Millor actor, mentre Sophia Loren va rebre un David de Donatello a la Millor Actriu. ■